

УДК 615.21

В. В. ШАПОВАЛОВ¹, канд. фарм. наук, доцент,

В. О. ШАПОВАЛОВА¹, д-р фарм. наук, проф.,

В. В. ШАПОВАЛОВ², д-р фарм. наук, проф., О. В. РОГОЖНИКОВА²

¹ *Харківська медична академія післядипломної освіти*

² *Департамент охорони здоров'я Харківської обласної державної адміністрації*

БЕЗПЕРЕШКОДНИЙ ДОСТУП ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ДО ЗАКЛАДІВ АПТЕЧНОЇ МЕРЕЖІ НА ЗАСАДАХ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА

Ключові слова: фармацевтичне право, особи з обмеженими фізичними можливостями, вільний доступ, аптеки, пандус

В сучасних умовах реформування галузі охорони здоров'я та модернізації фармацевтичного сектору України із приведенням засад до стандартів країн Європейського Союзу (ЄС) особливого значення набуває захист прав, життя і здоров'я пацієнтів в частині забезпечення вільного доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної інфраструктури, зокрема аптек. За даними на 01.01.2013 р. в Україні функціонує близько 20 тис. аптечних закладів (з них близько 15 тис. аптек і 5 тис. аптечних пунктів), причому кількість аптек за 2012 р. збільшилася на 3,5% [1].

Треба відмітити, що не всі аптечні заклади України обладнано пандусами, що завдає незручності для інвалідів-візочників, які прагнуть вести повноцінний спосіб життя і самостійно намагаються відвідувати аптеки для придбання лікарських засобів (ЛЗ) та виробів медичного призначення. Так, за оглядом використаних джерел [2] відмічено, що «...кілька років тому підписано документ про приєднання України до Конвенції Організації Об'єднаних Націй (ООН) про права інвалідів, проте відсутність пандусів стає непереборною перешкодою для візочників, хоча Закон про захист прав споживачів гарантує рівний доступ для всіх громадян...». За даними В. Мардіяна [3], пандуси встановлюють в Європейських країнах майже в кожному громадському закладі для під'їзду інвалідів-візочників і для візків з дітьми. Проблемна ситуація з пандусами склалася і в м. Київ [4], де пандусів встановлено багато, проте не по всіх візочним з'їздам можна пересуватися без ризику отримати травми. Зокрема, в підземних переходах дуже великий нахил пандуса, часто відсутні заїзд і перила, а урни для сміття або кіоски розташовано біля в'їзду на пандус; в окремих київських аптеках стоїть пандус, що впирається у вітрину, або у кіоск; також візочні з'їзди і перила відсутні на сходах практично всіх київських багатоповерхівок, за винятком новобудов.

Мета роботи – вивчення причин, що заважають безперешкодному доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями до закладів аптечної мережі для придбання ЛЗ та виробів медичного призначення на засадах фармацевтичного права.

Матеріали та методи дослідження

Опрацьовано документальну інформацію щодо 51 закладу аптечної мережі комунальної форми власності, які знаходяться в м. Харкові та Харківській області, за період 2012–2013 рр. Під час виконання дослідження використано методи

документального, математичного, логістичного, порівняльного, нормативно-правового, графічного та судово-фармацевтичного аналізу.

Результати дослідження та обговорення

В основі нормативно-правових актів України, які регламентують безперешкодний доступ осіб з обмеженими фізичними можливостями до придбання ЛЗ та виробів медичного призначення в аптечних закладах комунальної та іншої форми власності, знаходяться норми міжнародного фармацевтичного права (Конвенції ООН, рішення і рекомендації ВООЗ) та фармацевтичне законодавство (директиви) країн ЄС, що регламентують організацію роботи аптечних закладів і забезпечують демократичний підхід для захисту прав хворих-інвалідів щодо вільного доступу до приміщень аптек і придбання ЛЗ. До таких міжнародних правових норм віднесено:

– Конвенцію про права інвалідів (прийняту резолюцією 61/106 Генеральної Асамблеї від 13.12.2006 р.), яка визнає, що інвалідність – це еволюціонуюче поняття; інвалідність є результатом взаємодії, що відбувається між людьми з інвалідністю та перешкодами у стосунках і середовищі, яка заважає їхній повноцінній і дієвій участі в житті суспільства на рівні з іншими [5];

– Копенгагенську декларацію (прийняту 3-ю щорічною нарадою Європейського Форуму фармацевтичних асоціацій та ВООЗ, Копенгаген, Данія, 30.05.1994 р.), яка має безпосереднє відношення до проекту «Здоров'я для всіх», що здійснює ВООЗ в країнах ЄС з метою підвищення ефективності систем охорони здоров'я [6].

Окрім того, в Україні захист прав пацієнтів та доступність інвалідів до приміщень аптек базується на принципах, що закладено в Конституції України [7] та відповідних нормативно-правових документах, зокрема (рис. 1):

Рис. 1. Захист прав пацієнтів з обмеженими фізичними можливостями

– Законі України «Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї» від 16.12.2009 р. № 1767-VI, що діє у всіх регіонах України та є обов'язковим для виконання всіма посадовими особами [8];

– Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-XII, де в статті 5 наголошено, що державні, громадські або інші органи, підприємства, установи, організації, посадові особи та громадяни зобов'язані забезпечити пріоритетність охорони здоров'я у власній діяльності, не завдавати шкоди здоров'ю населення та окремим особам, у межах своєї компетенції

надавати допомогу хворим, інвалідам та потерпілим від нещасних випадків, сприяти працівникам органів і закладів охорони здоров'я в їх діяльності, а також виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я [9];

– Законі України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 р. № 1790-ХІІ, де статтею 1 «Прокурорський нагляд за додержанням законів в Україні» встановлено, що в Україні здійснюється прокурорський нагляд за додержанням законності в Україні [10].

Для реалізації прав інвалідів в країнах ЄС в закладах аптечної мережі в обов'язковому порядку встановлюються пандуси. Пандус (від франц. pente douce – пологий схил) – похила площадка, що слугує для в'їзду до входу, розташованого над цоколем будівлі. Пандус для інвалідів зазвичай використовується для одностороннього руху колісних транспортних засобів і його підйом на 5–8 градусів; ширина не перевищує 900–1 000 мм; зовнішні краї пандуса для інвалідів обмежують бортами заввишки близько 50 мм, що виключає зісковзування візка [11].

Подальші дослідження судово-фармацевтичної практики свідчать про те, що порушуються права пацієнтів із обмеженими фізичними можливостями на вільний доступ до приміщення аптек, типові приклади із якої приведено нижче.

Приклад 1. У суді м. Д. розглянуто адміністративну справу [12] інваліда-візочника гр. Ж., який звернувся до суду з позовом на декілька державних установ за те, що вони не проконтролювали кут нахилу пандуса, який згідно з експертизою, становив більш ніж 50 градусів [13]. За допомогою пандуса гр. Ж. намагався подолати сходинки, що ведуть в аптеку ТОВ «Ф», де йому було потрібно купити таблетки від кашлю. Суд постановив зобов'язати Державну службу України з лікарських засобів розглянути питання про анулювання ліцензії на роздрібну торгівлю лікарськими засобами аптеки ТОВ «Ф» згідно з вимогами [14]. Власник аптеки ТОВ «Ф» подав апеляцію, судовий процес триває.

Приклад 2. Прокуратура м. Б. провела перевірку виконання законодавства про соціальний захист інвалідів в частині створення інвалідам умов для безперешкодного доступу до об'єктів соціальної інфраструктури [15]. У ході перевірки було встановлено, що дві аптеки Державного унітарного підприємства «Б» не обладнані спеціальними пристосуваннями (пандусами з поручнями) для безперешкодного доступу в аптеки маломобільних груп населення, зокрема інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату, які використовують крісла-коляски. З метою усунення виявлених порушень прокуратурою в суд направлено позовні заяви на захист невизначеного кола осіб до ДУП «Б» про спонукання до вчинення дій по обладнанню пандусами будівлі аптек. Судом позовні вимоги прокуратури задоволені у повному обсязі. Керівництво зобов'язалося виправити порушення.

Тому питання вільного доступу до приміщень аптек пацієнтів з обмеженими фізичними можливостями знаходяться на контролі у керівництва Кабінету Міністрів України [16] і Міністерства охорони здоров'я України, для чого дано доручення Міністерству охорони здоров'я України сумісно з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України розробити зміни до умов ліцензування аптек, а також медичних закладів, які б гарантували вільний доступ в приміщення людям з обмеженими фізичними можливостями [17].

На сьогодні відповідно до п. 3.5.7 розділу III Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва ЛЗ, оптової, роздрібною торгівлі ЛЗ, ліцензіат має створити необхідні умови для доступності осіб з обмеженими фізичними можливостями до аптек [14]. Зазначена норма ліцензійних умов виконується суб'єктами господарювання, в разі необхідності, шляхом облаштування закладу

пандусом або кнопкою виклику (за неможливості встановлення пандусу).

Зазначену норму згідно з Законом України «Про прокуратуру» [10] перевіряють органи прокуратури, яким надано право:

– захищати у межах своєї компетенції права і свободи громадян, інвалідів-візочників та провізорів на засадах їх рівності перед законом, незалежно від національного чи соціального походження, мови, освіти, ставлення до релігії, політичних переконань, службового чи майнового стану та інших ознак;

– вживати заходів до керівників аптек, які порушують законодавство щодо прав інвалідів-візочників, а також сприяти в межах своїх повноважень і компетенції щодо усунення порушень закону, від кого б вони не виходили, поновлення порушених прав і притягнення у встановленому законом порядку до відповідальності осіб, які допустили ці порушення;

– діяти гласно, інформувати державні органи влади, громадськість, керівників аптек про стан законності та заходи щодо її зміцнення.

Так, за результатами аналізу щодо створення необхідних умов для доступності осіб з обмеженими фізичними можливостями нами було встановлено, що станом на березень 2013 р. на регіональному рівні в м. Харкові та Харківській області 62,7% закладів аптечної мережі комунальної форми власності обладнано пандусами. Проте існують проблеми, пов'язані із їх встановленням, що наведено на рис. 2.

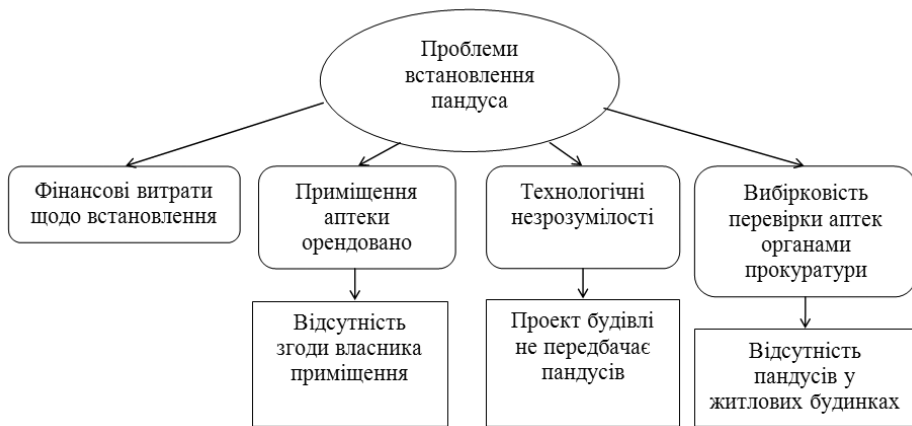

Рис. 2. Проблеми щодо встановлення пандуса [18]

Слід зазначити, що на громадське обговорення винесено проект змін до ліцензійних умов щодо облаштування аптек пандусами. Проектом наказу МОЗ України пропонується доповнити розділ III «Спеціальні вимоги» Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами п. 3.5.25, згідно з яким умови для вільного доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями до аптек забезпечуватимуться шляхом облаштування пандуса або обладнання підйомниками (нахиленими або вертикальними піднімальними платформами тощо). Максимальна висота одного підйому (маршу) пандуса не має перевищувати 0,8 м за нахилу не більш ніж 8%. За перепаду висот підлоги на шляхах руху 0,2 м і менше допускається збільшення нахилу пандуса до 10%. У виняткових випадках допускаються гвинтові пандуси. Пандус має бути завширшки не менш ніж 1 м. Уздовж обох боків усіх пандусів, а також біля всіх перепадів висот більше 0,45 м необхідно встановлювати огорожу з поручнями. Поручні пандусів слід розташовувати на висоті 0,7 і 0,9 м.

На наш погляд, вирішення цього питання знаходиться в площині внесення нормотворчої ініціативи з доповнення необхідних умов для доступності осіб з обмеженими фізичними можливостями (інваліди-візочники) до аптек такого змісту: «Створити необхідні умови для доступності осіб з обмеженими фізичними можливостями до аптек, обладнавши засобами безперешкодного доступу (пандусами, підйомниками тощо), що відповідають ДБН В.2.2.-9-99».

Вказане призведе до зміни редакції таких нормативно-правових документів:

Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі ЛЗ, п. 3.5.7 розділу III [14];

Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», ст. 6. «Право на охорону здоров'я» розділу II [9];

Закону України «Про лікарські засоби», ст. 3 «Державна політика у сфері створення, виробництва, контролю якості та реалізації лікарських засобів» [20];

Постанови Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 р. № 1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань», п. 2 [19].

Таким чином, на засадах фармацевтичного права досліджено питання безперешкодного доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями до закладів аптечної мережі.

В и с н о в к и

1. Встановлено, що основною причиною низької доступності осіб з обмеженими фізичними можливостями (інвалідів-візочників) до закладів аптечної мережі є відсутність пандуса або його неналежне встановлення, у зв'язку з чим виникає необхідність внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів України.

2. З опрацьованих аптек комунальної форми власності на регіональному рівні пандусами забезпечено тільки 62,7%, тому питання їх встановлення в закладах аптечної мережі залишається актуальним заходом соціального захисту громадян з обмеженими фізичними можливостями.

3. Запропоновані на принципах фармацевтичного права зміни до чинних нормативно-правових актів забезпечать безперешкодний доступ осіб з обмеженими фізичними можливостями до закладів аптечної мережі для придбання ЛЗ та виробів медичного призначення.

Л І Т Е Р А Т У Р А

Соловьев А. Требования к работе аптечных учреждений будут изменены [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pharmacy.lg.ua/news-otdelnoe/aleksei-solovev-trebovaniya-k-rabote-aptechnyh-uchrezhdenii-budut-izmeneny.html>

Дидаш А. В Европу? Хоть бы в аптеку попасть! [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mariupol-life.com.ua.html>

Мардян В. Пандусы для... каскадеров // События. – 2013. – № 25 (936) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://sobitiya.com.ua/news_full.php?nid=1181

Киевские пандусы: бессмысленные и беспощадные [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://vuppi.at.ua/publ/statti_pro_vgo_vppi/kievskie_pandusy_bessmyslennye_i_besposhadnye/2-1-0-2

Конвенция о правах инвалидов. Принята резолюцией 61/106 Генеральной Ассамблеи от 13 декабря 2006 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml/

Копенгагенська декларація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.healthrights.am/rus/more/706/>

Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї» // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 9. – Ст. 77.

Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/page>

Закон України «Про прокуратуру» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.

Харківська громадська організація незрячих юристів. Що таке «пандус» і які документи потрібні для дозволу на його будівництво? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurist.org.ua/content/36-shcho-takie-%C2%ABpandus%C2%BB-i-iaki-dokumenty-potribni-dlia-dozvolu-na-iogho-budivnitstvo>

Матюшкина М. Инвалид-колясочник добился лишения лицензии аптеки // Комсомольская правда в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kr.ua/daily/281212/373439/>

Днепропетровский инвалид-колясочник судится с государством за крутые пандусы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://pavlonews.info/news/categ_21/107222.html.

Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31.10.2011 р. № 723 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 грудня 2011 р. за № 1420/20158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1420-11>

Бердянские чиновники предложили инвалиду купить землю под строительство пандуса [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vv.com.ua/news/14835>

В Украине изменят условия лицензирования аптек и медицинских учреждений под потребности инвалидов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://korrespondent.net/tech/health/1475391-v-ukraine-izmenyat-usloviya-licenzirovaniya-aptek-i-medicinskih-uchrezhdenij-pod-potrebnosti-invalidov>

Департамент информации и коммуникаций с общественностью секретариата КМУ. Николай Азаров поручил изменить условия лицензирования аптек и медицинских учреждений под потребности инвалидов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=245955443&cat_id=244845045

Пандус или пропал [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pharmvestnik.ru/publs/lenta/v-rossii/pandus-ili-propal.html#.UnoEb1NFmU0>

Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 р. № 1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань» // Офіційний вісник України. – 1998. – № 33. – Ст. 61.

Закон України «Про лікарські засоби» // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 28. – Ст. 86.

Надійшла до редакції 03. 12. 2013.

В. В. Шаповалов¹, В. А. Шаповалова¹, В. В. Шаповалов², О. В. Рогожникова²

¹ Харьковская медицинская академия последипломного образования

² Департамент здравоохранения Харьковской областной государственной администрации

БЕСПРЕПЯТСТВЕННЫЙ ДОСТУП ЛИЦ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ФИЗИЧЕСКИМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ К УЧРЕЖДЕНИЯМ АПТЕЧНОЙ СЕТИ НА ПРИНЦИПАХ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ПРАВА

Ключевые слова: фармацевтическое право, лица с ограниченными физическими возможностями, свободный доступ, аптеки, пандус

АННОТАЦИЯ

Проблема обеспечения доступа граждан и пациентов с ограниченными физическими возможностями (инвалидов-колясочников) в учреждения аптечной сети является актуальной.

Целью работы было изучение причин, которые мешают беспрепятственному доступу лиц с ограниченными возможностями в аптечные учреждения для приобретения лекарственных средств и изделий медицинского назначения на основании фармацевтического права.

Обработана документальная информация по 51 аптечному учреждению коммунальной формы собственности на региональном уровне в г. Харькове и Харьковской области за период 2012–2013 гг. При проведении исследования использованы методы документального, математического, сравнительного, нормативно-правового, графического и судебно-фармацевтического анализа.

По результатам проведенного анализа было установлено, что на региональном уровне 62,7% учреждений аптечной сети оборудованы пандусами. Показано, что среди причин низкой доступности лиц с ограниченными физическими возможностями (инвалидов-колясочников) к аптекам является отсутствие пандуса или его неправильное расположение. В качестве нормотворческих инициатив предложена редакция дополнения и изменения в нормативно-правовой акт следующего содержания: «Создать необходимые условия для доступности лиц с ограниченными физическими возможностями в аптеки, обустроивши средствами беспрепятственного доступа (пандусами, подъемниками др.), которые соответствуют ГСН В.2.2.-9-99». Разработаны изменения в действующие нормативно-правовые акты, которые обеспечат беспрепятственный доступ лиц с ограниченными физическими возможностями в аптечные учреждения для приобретения лекарственных средств и изделий медицинского назначения.

V. V. Shapovalov¹, V. A. Shapovalova¹, V. V. Shapovalov², O. V. Rogozhnikova²

¹ Kharkiv Medical Academy of Post-graduate Education

² Department of Healthcare of Kharkiv Regional State Administration

SEAMLESS ACCESS FOR THE HANDICAPPED PERSONS TO PHARMACY CHAIN ON PRINCIPLES OF PHARMACEUTICAL LAW

Key words: pharmaceutical law, handicapped persons, free access, pharmacy, ramp

ABSTRACT

The problem of access of citizens and patients with disabilities (wheelchair users) to the establishments of the pharmacy chain is relevant.

The aim of the work was to examine the causes which prevent unimpeded access of persons with disabilities to pharmacies for the purchase of medicines and medical products based on pharmaceutical law.

Documental information was processed on 51 pharmacy institutions of communal ownership at the regional level in Kharkov and Kharkov region for the period of 2012–2013. The study used the methods of documentary, mathematical, comparative, legal, graphic and forensic & pharmaceutical analysis.

Based on the conducted analysis it was found that at the regional level, 62.7% of the institutions of pharmacy network are equipped with ramps. It is shown that among the reasons for the low availability for persons with disabilities (wheelchair users) to pharmacies is the lack of a ramp or its wrong location. As a normative initiatives proposed additions and changes to the normative and legal act as follows: «Create the necessary conditions for accessibility of persons with disabilities to the pharmacies, friendly means unhindered access (ramps, lifts, etc.) that correspond to the SBN V.2.2.-9-99». Changes were developed to existing regulations which would ensure access by persons with disabilities to pharmacies for the purchase of drugs and medical devices.

Електронна адреса для листування з авторами: krisa83@bk.ru